

ЗДРАВКА ЕВТИМОВА

Добрата
страна
на
нещата

Лексикон®

Издателството за българска литература

Ханове мои

Виждали сте го в градинката пред Народния театър, край фонтана със статуя на момиче. До краката му стърчи грамадна чанта, край него, ако сте дошли към седем сутринта, мирише на хляб. Висок е, прегърбен, продава гевреци от две години, откакто аз чистя градинката пред театъра. Народ много в тая градинка и както е топло сега, на някои места боклукът надминава коляното ти, макар че до всяка пейка има кошче. Добре е да поддържаш хигиената в градинката пред Народния – младежта пие бира като невидяла и немирисала, след туй хвърля бутилката на тревата. В добрите дни изкарвам до петнайсет лева от шишета и бирени кенчета. Затуй казвам – „Давай, младежта. Пий колко можеш повече. Ана ще прибира бутилчиците.“

Дългият сигурно и по-рано, много преди тия две години, си е продавал гевреците. Не съм луда от него да купувам. Дава ги по седемдесет, а на „Екзарх Йосиф“ в будката вървят по петдесет и пет. Вярно, ходенето е дълго, но петнайсет стотинки са това. Наблюдавам го и си правя изводи в ума – мизерник. Побил се прав и мършав на стълб, мустациите му като мишка под носа. Вързал се с канап през пръста, облякъл яке – едно и също всеки ден от тия две години, оръфано, за парцал не става. Обувките му, да не вярваш,

са кафяви и нови. Обаче никога не са виждали боя и четка – съвсем ясно е, че няма жена да го ръководи тоя стълб. Никоя няма да го пусне с такава риза да плаши хората. За яката не ми се говори – захабена, мърлява, пода в кухничката си няма да избърша с нея. Очевидно, че е сам като гнил клон, както е очевидно, че при мене няма мъж, защото аз моя не само заряхах, но и го забравих.

– Това е най-доброто, дето можеш да направиш за един мъж, мила моя – казвам аз на дъщерята. – Забрави го. Само виж – дреме на улицата и ти е ясно – преоценена стока, мърмори колко е нещастен, плаши се от старостта като от бясно куче.

Старостта е хубаво нещо, знаеш, че накрая ще свърши – а кучето? Хем бездомно, хем гладно, ще те ръфне, после тичай в „Пирогов“ да ти бият инжекция срещу бяс. Старостта е хвърлена бутилка – безплатна, пък и не знаеш какъв е бил човекът, дето е тръгнал към старостта и какво е пил преди това. Честна работа е старостта – при всички идва, на всички бръчки оставя, независимо дали продаваш гевреци или подводници.

Миризмата на гевреци ми е най-приятното нещо на света. В нея има небе.

Като бях момиче, на село хлябът миришеше на поле и на вятър от Струма. Тогава не знаех, че е най-добре да забравиш мъжете, хем колкото по-бързо, толкова по-хубаво. Да идва следващият; и той същата стока. Да не се излъжеш обаче да родиш, че тогава потича тя една мътна и кървава. Хлапето ти се залепя за полата като кашлица, плаче, а какво е виновно то, че ти искаш да забравиш онзи пройдоха и чакаш следващия? Защото е човещина да заспиваш с жив човек.

Така че дъщеря ми не зная от кой непрокопсаник се е създадала, но хубаво момиче излезе. Казах ѝ – „Слушай какво. Не си прави илюзии. Гледай да ги забравяш още на следващия ден, както те забравят нас.“ Тя беше слабоватото дете, особено

и хилаво още от раждането си. Щях да я дам на едно бездетно семейство, но излязох слабохарактерна. Този мъничък червей с кафяви очи като листата на чинарите през есента ме превзе, докато преброя едно-две-три.

Обичам есента, честна работа е тя, попарва всичко и като го попари, го прави още по-хубаво, дава възможност на градинката да си откъдне от август и от младежта, дето кърка бира. Очите на червейчето бяха ноември, следобед и вятър – светлокафяви, връзват те към вързопчето с пелени. Не ти се иска да го харижеш на богатото бездетно семейство, никак не можеш забрави изгорелите листа на чинарите в тези очи.

И както си чистя градинката пред Народния – край мен кръстосват все големи лица, щото тук стърчи министерство до министерство: да кихнеш, чиновник ще наплюеш, затова аз не плюя и мета много изрядно. Но не само аз съм забелязала, че дъщеря ми има очи – хем кал от дъното на шадравана, хем слънце от върха на Витоша. И други хора са забелязали това.

Замина. Отиде с един гамен дъщеричката ми в Холандия. Нищо не каза, преди да тръгне, щото е усещала, че ще опитам да я спра. Даже не спомена, че към Холандия е забързала.

– Мамо, я вземи тоя шал – рече, а аз се усъмних, че ще ми иска пари.

– Махай се – отрязах я. – Няма да видиш нито стотинка от мене.

Холандия ми взема есенните листа на чинарите, взема ми вятъра от Витоша и пръските на шадравана пред Народния. Ядосвах се, горчах, лютях, накрая си рекох – сама е по-добре. Нека те нарисува старостта, Ано. Мети, не се плаши. Пройдохи по мене се лепят. Като цял живот са се лепили, ти е станало навик и ги привличаш, макар че годините са ти изпили кръвчицата. Като те погледне човек, освен старост друго не вижда. Бръчките обаче са честна и почтена работа. Говорят вместо тебе.

Оглеждам под всяка пейка за празни шишета – направих си тактика да помитам късно, бера бутилките като гъби след дъжд, турям ги една след друга в торбата и както си мечтая за десетачката, виждам четири хлапета – момченца на четири или на пет години.

Идат при онзи стълб, дето продава гевреци.

– Дядо, дядо – викат му, а той им отвърща:

– Ханове мои.

Какви ханове, бе – любопитно ми е, а той разправя:

– Аспарух, ела при дядо – най-малкото момче, не дете, а кошче за боклук, тича до дядката, той го гали по главата и му дава геврек. – Круме! – вика стълбът и още едно дребно и още по-оръфано момче – с ризка, широка за три момчета, и обувки, в които потъваше до кръста, отърча при дядото и след секунда взе да ръфа геврека. – Кубрате! – третото момче, то високо, горкото, направо го ожалих, ризката му беше тясна, панталончето го стиснало като гипс, а обувките – камиион да вкараш в тях, още място ще остане. И това момче грабна геврек. – Тервел! – викна старецът и най-голямото момче, което чакаше кротко другите да се докопат до печеното тесто, пристъпи до стареца, взе си геврека и нарами голямата чанта.

– Дядо, ще прием ли боза? – рече най-малкото, това дето направо се беше удавило в панталонките си, и те превързани със канап. Боже мили, дето си при нас пред Народния! Той дъртак каква му е работата, да развращава бедни деца. Айде бе, престъпник такъв, не можеш колан да си купиш, ами се връзваш с канап! Аз, дядка перверзен, ще те обадя на сержант Милачков, да видим ти как така ще купуваш децата с гевреци.

На другата вечер пак мета и очите ми в хвърлените бутилки, нали разбираш – три лева да си сложа в джоба и барем едно писмо да напиша на дъщерята. Липсва ми, това е истината. Като погледна чинарите, макар че са зелени, виждам

очите ѝ там, виждам ги в празния шадраван. Когато беше малка и мършава, няхах пари да ѝ купя геврек. Тиня имаше в очите на детето и аз бях тиня също. Мислех си – и ти пройдохи ще срещаш, момичето ми, но не ги търпи, забрави ги, забрави ги веднага.

Мета си най-енергично, това го обичам – вечерта е топла като ръкавица – и ето при дядката, който още не е продал гевреците, довтасват четирите хлапета.

– Дядо, дядо!

– Ханове мои.

– Аспарух! – вика дядката, после Крум – детето кошче за боклук, Кубрат и Тервел. Тервел ми е най-симпатичен, най-висок, най-тих, мъкне на гръб тежката чанта. Нещо ме гложди в ума. Аз обаче не давам нещо да ме гложди, хич не позволявам такива бодежи. Щипе ли те нещо, отрежи го, хвърли го и го забрави, или пък разбери защо те гложди.

Една вечер пресрещнах хлапетата преди да дойдат до дядката и викам:

– Тоя човек какво ви прави, бе момчета?

Те ме гледат. Очите им пълни с градушка, сиви като асфалта, дето го почиствам всеки ден. Значи няма страшно – щом нещо е асфалт, измитам го и край. Бутилката си слагам в джоба.

– Ами купува ни боза, ако е изкарал пари – рече най-симпатичното момче, Тервел.

– А после? – питам аз. – Къде ви води тоя дърт прес-тъпник?

– Той ни е дядо – отвръща Крум или Аспарух. Те са еднакви на височина и ги бъркам. Как ще различаваш кошчетата?

Хвърляш отпадъка – това е кош, онова също, нали така.

– Той ни е дядо – повтори Крум или Аспарух. – Той ни гледа.

Какво? Как така? Децата ме отминаха и затърчаха към гръмоотвода. Той им махаше с ръка. Те хвърчаха, като че са

яхнали метли. И пак „Ханове мои. Не я тормозете, тя е добра жена, събира бутилките...“

Ти ли ще кажеш, че съм добра жена бе, нещастник, дето колан нямаш и си връзваш гащите с въже!

На другия ден отивам аз при дядката и му казвам:

– Един геврек – макар че е надул цената с петнайсет стотинки на парче.

– Здравсти – казва ми той. – Отдавна те гледам, хубаво метеш – казва. – Чисто остава след тебе.

– Ми затова ми плащат – режа го аз. Мразя човек с канап на кръста да ми приказва, като че съм равна с него.

– И на други им плащат, но след тебе остава чисто и светло – разправя ми той.

Айде бе. Карам направо по същество:

– Какви са тия деца, дето ги въртиш вечер? – питам. – Много внимавай, щото аз съм приятелка на сержант Милачков – тук не му открих, че бащата на сержант Милачков съм го забравила отдавна и че бащата на сержант Милачков по нищо не се отличава от другите нещастници. Всъщност не ме интересува ни Милачков сержанта, нито баща му. – Ще докладвам на сержант Милачков, как ти развращаваш тези малки деца за един геврек.

А директът се смее, та дори се хили насреща ми:

– Аз никак не ги развращавам – вика ми и аз забелязвам, че мустаците му са по-долу и от мишка. Отвратителни – като че танк е минавал по мутрата му и точно върху мустаците боксувал. – Аз съм дядо на тези деца – каза дъртият. – Роден дядо, а те са ми родни внуци.

– Да – отрязах аз. – Може да се предположи. И те като тебе раздърпани и смачкани. Като си им роден дядо, защо не вземеш да ги облечеш като деца, ами си ги наврял в дрехи за кучета?

– Щото тия дрехи ми подаряват от Свети Седмочисленици.

– Какви седмочисленици, бе, престъпник такъв.

– Ами имам приятел в църквата и ми дава дрехи за децата.
– Хубава работа. Тези деца майки нямат ли, та ти ги обли-
чаш в дрехи на Свети Седмочисленици.

– Ами имат си майки, имат и бащи. И синът ми, и дъще-
рята се разведоха.

– Какво като са се развели. Това е най-нормалното нещо
на света и аз съм се развела, пък мета чисто и светло, както
казваш.

– Да, чисто метеш, аз ти се възхищавам.

Айде бе, чак до възхищение го изтикахме.

– Я кажи какъв ти случаят, защото трябва бутилките си да
обера, да не ме изпревари някой, разбираш ли.

– Ами щерката се разведе и остави децата да ги наглеж-
дам, каза че ще се върне. Не знам в Италия ли е, във Франция
ли е, веднъж се обади и каза, че е в Италия, после беше във
Франция, но вече не се обажда. Баща им звънка, оставя по
някой лев... Искаш ли да те черпя геврек, няма да го плащаш.

Опа, и тоя червей почва по меката траектория, тоест ела,
миличка, на ти геврек, пък после ще видим.

– Ще си платя геврека – заявявам му. Не ща подаръци от
пройдоха с канап над задника. Мерси. – Ами синът ти? –
питам.

– И той се разведе, уж децата при жена му щяха да стоят,
но един ден снахата ги доведе. „Отивам в чужбина – разпра-
вя. – Гледай ги малко, аз ще те подпомагам с пари.“ Синът
ми е в Канада, жена му, бившата, въобще не каза къде отива.
Не се е обаждала, откакто замина и сега четиримата са при
мене. Приказни момчета ти казвам. Направо хубави. Хано-
вете ми.

– Чух, че са ханове. Тъпи имена, ако питаш мен.

– Никак не са тъпи – засегна се мъжът. – Не ми обиждай
децата.

– Не обиждам. Просто имената са тъпи. Поне Иван и Дра-
ган да ги беше кръстил.

– Ние сме хански и български род – каза старецът. – И искам да помниш това.

Айде бе, ще помня тебе, непрокопсаник.

– Ами жена ти къде е? – питам го, а лицето му, върху което бе боксувал онзи танк, се сви като вестник в ония кошчета за отпадъци.

– Отиде си женицата ми – рече мъжът и като го рече, гледам аз по бузата му, на която бръчките бяха повече, отколкото бузата, се плъзна сълза. Сега пък влажни номера. Не на мен тия обаче. Не на мен. – Извинявай – вика пройдохата. – Извинявай много. Златна жена беше. Отиде си. Сега съм сам с тези гевреци и ако ги няма хановете, не знам какво ще да правя.

– Я се стегни – викам му. – Вземи се в ръце. – И той се взе.

– На ти един геврек – вика ми. – Светла ѝ памет. Не ходя на гробищата на Задушница, на. Да почетем моята Сия.

Взех геврека.

Разбираш ли, че го взех и не поисках да си платя. После хановете дойдоха – Аспарух, дребен като бирена капачка, Крум с широката риза – в нея Народният театър заедно с покрива и златните букви можеше да се вмъкне. Кубрат – шапка сложил, по скъсаната шапката ще го познаете, и Тервел – моят любимец. Красиво момче с кафяви очи като чинарите наесен, като шадравана пред Народния театър, като вятъра над Черни връх. Като сина, за който понякога си мечтаех – колко съм тъпа да мечтая за син – но си мечтаех. Щеше ми се да имам такова момче, хубаво като градинката пред Народния.

Глупава съм. Много при това. Зная, че са пройдохи всичките до един. И Панчо е като тях. Разсеян, записан. Пак събирам бутилките от пейките пред Народния, вечер бързам. Сготвям каша на хановете – те ядат най-простата ми манджа – картофи, запечени в тигана на котлона с олио, червен пипер и сол. Ядат хановете, като че пържоли съм им опържила, а Панчо не куства залък, докато те не се наядат.

Стесних им ризките, да не плуват в тях, а от Седмочислениците избирам мънички дрехи. Че то хан ли е, като се губи в собствените си панталони, а обувката му побира щайга с бирени бутилки.

Панчо има лош инат, но аз изхвърлих ризата му с мръсната яка. Сега имам четирима ханове и им разпращам приказки – по-точно знам само една приказка. Аспарух ме гледа в устата, като че от нея падат петолевки, Крум е жалостив най-много от всички и плаче, ако някой рани юнака. Затова гледам да изопача приказката, да я обърна така, щото да не раняват никого. Кубрат има глас като сврака и като се залепи да ми пее песнички за лека нощ, направо черепа ми чупи на три парчета, абсолютно никаква песен няма в горкото му гърло.

Най-любим ми е Тервел, голямото момче, най-големият хан. Като си легна, ме завива да не простиная, а това никога не го е правил, откакто съм човек. Затова си мисля – аз стъкло ще ям, но тия момчета ханове ще си останат, ей го Господ над мене, над Народния, чува ме.

И си викам – уж дрипав човек, с канап през кръста вързан, пък ханове отгледал. Добре че срещна мен. Добре.

Идват вечер момчетата. Както си мета, тичат към мене и аз им казвам:

– Ханове мои!